

ΔΙΚΤΥΟ 12

Παιδεία & Εκπαίδευση

ΚΕΙΜΕΝΟ 12.5

Ο μορφωμένος άνθρωπος

Το κείμενο προέρχεται από το βιβλίο «Δοκίμια προβληματισμού» (Γρηγόρης, 1992) του φιλολόγου Νίκου Γρηγοριάδη.

[§1] Συχνά τίθεται το ερώτημα: «Ποια είναι τα διακριτικά γνωρίσματα ενός μορφωμένου ανθρώπου;». Είναι φανερό πως μπορεί κανείς να έχει πάρα πολλές γνώσεις πάνω σ' έναν τομέα που αφορά την επιστήμη του, κι όμως η πολυμάθειά του αυτή να μην του χαρίζει τις συνήθειες και τα χαρακτηριστικά εκείνα που συνιστούν βασικά γνωρίσματα του μορφωμένου ανθρώπου. Φυσικά η αδιαφιλονίκητη ευρυμάθεια αποτελεί βασικό στοιχείο μόρφωσης, αλλά δεν είναι και εντελώς απαραίτητο η ποσότητα των γνώσεων να αγκαλιάζει όλους τους τομείς του επιστητού. Η σωστή μόρφωση δείχνει τα σημάδια της και τα τεκμήρια της σε μερικά γνωρίσματα, χαρακτηριστικά και δεξιότητες, που αποκτιούνται με τη συνεχή κι εντατική προσπάθεια, το καλό παράδειγμα, τη σοφή πειθαρχία και τη γερή διδασκαλία. Αυτά τα γνωρίσματα ή τα χαρακτηριστικά είναι πολλά και μπορούν να ταξινομηθούν ποικιλοτρόπως, ανάμεσα τους όμως υπάρχουν πέντε που μπορεί κανείς να τα διακρίνει με την πρώτη ματιά.

[§2] Το πρώτο από αυτά είναι η ορθότητα και η ακρίβεια στη χρήση της μητρικής γλώσσας. Η ακαταστασία και χυδαιότητα που παρατηρείται σε πολλούς ανθρώπους που μιλάνε τη γλώσσα τους, καθώς και σε όσους τη γράφουν έτσι, -όπως την ακούμε και τη διαβάζουμε καθημερινά- αποδεικνύει περίτρανα πως χρόνων παρακολούθηση σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης δεν είχε γι' αυτούς κανένα αξιόλογο αποτέλεσμα. Ένας προφορικός λόγος με καθαρό λεκτικό, σωστή προφορά και με μια σχεδόν ενστικτώδη επιλογή της κατάλληλης λέξης δείχνει άνθρωπο που σέβεται την πολιτιστική κληρονομιά της φυλής του και που αγωνίστηκε να την αφομοιώσει.

[§3] Ένα δεύτερο και αδιαφιλονίκητο χαρακτηριστικό του μορφωμένου ανθρώπου είναι οι λεπτοί και ευγενικοί τρόποι, που εκφράζουν παγιωμένες συνήθειες σκέψης και δράσης. «Οι τρόποι κάνουν τον άνθρωπο», έγραφε κάποιος πάνω από την πόρτα του σπιτιού του. Και σίγουρα διατύπωσε μια μεγάλη αλήθεια. Αλλά, όταν οι τρόποι είναι επιφανειακοί, τεχνητοί και επιπόλαιοι, άσχετα με το πόσο συμφωνούν με τις υποδείξεις του Βιβλίου Καλής Συμπεριφοράς, είναι τρόποι κακοί. Όταν όμως είναι φυσική έκφραση

παγιωμένων συνηθειών, σκέψεων και ενεργειών, και όταν αποκαλύπτουν μια λεπτή και πολιτισμένη φύση, είναι καλοί τρόποι. Υπάρχουν μερικά πράγματα που δεν τα κάνει ποτέ ένας ευγενικός άνθρωπος, κι αυτό όχι γιατί προδίδουν κακούς τρόπους. Ο πραγματικός ευγενής γνωρίζει, θαρρείς από ένστικτο, τη διαφορά ανάμεσα σε εκείνα τα πράγματα που επιτρέπονται και μπορεί να τα κάνει, και σε κείνα που δεν επιτρέπονται και πρέπει να τα αποφεύγει.

[§4] Το τρίτο χαρακτηριστικό του μορφωμένου ανθρώπου είναι η διεισδυτική και προορατική σκέψη. Οι άνθρωποι τις πιο πολλές φορές ζουν εντελώς επιφανειακά τη ζωή. Δε βλέπουν την ουσία της πραγματικότητας, που είναι κρυμμένη κάτω από τα φαινόμενα, κι αδυνατούν να διακρίνουν πέρα από το «τώρα» το τμήμα εκείνο του «αύριο» που ετοιμάζεται να το διαδεχτεί. Κι αυτό γιατί δε συνήθισαν να διαβάζουν τα έργα εκείνα, πεζά και ποιητικά, που ακονίζουν τη σκέψη και της χαρίζουν προφητικές ιδιότητες. Ο μορφωμένος άνθρωπος νιώθει απορία και έκπληξη μπροστά στα αντικείμενα και τα φαινόμενα της πραγματικότητας, έχει ισχυρή έφεση για την πραγμάτωση του αγαθού και νιώθει θαυμασμό στη θέα του ωραίου. Και όταν αγωνίζεται να απαντήσει στην ερώτηση «πώς», βρίσκεται στο δρόμο για επιστημονικές ανακαλύψεις. Όταν πάλι φλογίζει τη σκέψη του το «γιατί», ήδη πορεύεται στο δρόμο προς τον φιλοσοφικό στοχασμό.

[§5] Ένα τέταρτο χαρακτηριστικό του μορφωμένου ανθρώπου είναι η δυνατότητα που έχει για συνεχή καλλιέργεια. Εξακολουθεί να καλλιεργεί και αναπτύσσει τις πνευματικές και ψυχικές του δυνάμεις από την ημέρα που γεννιέται ως το τέλος του βίου του. Τα ενδιαφέροντα του ευρύνονται καθημερινά, οι επαφές του πολλαπλασιάζονται, οι γνώσεις του αυξάνουν και βαθαίνει και πλαταίνει η σκέψη του. Δεν είναι λίγοι οι απόφοιτοι πανεπιστημίων που συνεχίζουν να καλλιεργούνται και μετά τα είκοσι πέντε ή τριάντα πέντε τους χρόνια. Και ο χρόνος αυτός δεν πάει χαμένος -αντίθετα, ανεβάζει τη ζωή τους σε ένα υψηλότερο επίπεδο πνευματικού ενδιαφέροντος και δράσης.

[§6] Το πέμπτο χαρακτηριστικό του μορφωμένου ανθρώπου είναι η ικανότητα και η δύναμη να μετατρέπει τις γνώσεις και τους στοχασμούς του σε δράση. Ο καθαρά ουτοπιστής και ονειροπόλος, όσο και να μας γοητεύει με τη σοφία του, στερείται κάτι από αυτά που απαιτεί η μόρφωση. Τη δύναμη δράσης μπορεί κανένας να την αποκτήσει αργότερα με χίλιους δύο τρόπους, αλλά όταν έχει γίνει βαθύ βίωμα και αναπόσπαστη ιδιότητα του χαρακτήρα, δείχνει πως η περίοδος πειθαρχίας και σπουδών και η επίδραση του οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος δεν ήταν άκαρπη.

[§7] Αν έχει αποκτήσει κανείς τα πέντε αυτά χαρακτηριστικά, είναι σε κύριες γραμμές ένας μορφωμένος άνθρωπος. Αυτές μπορούν φυσικά να συμπληρωθούν με

επιμόρφωση, με αισθητική καλλιέργεια, με μηχανική επιδεξιότητα, με κοινωνική και επαγγελματική προβολή. Με βάση το πλαίσιο και τις κύριες αυτές γραμμές μπορεί αν ικανοποιήσει, δυνητικά οπωσδήποτε, όλες τις επιθυμίες, να κρατήσει δηλαδή τα βασικά στοιχεία της μεγάλης κληρονομιάς, που είναι ο πολιτισμός, και τα θαυμάσια δείγματα της, καθώς και τις επιτεύξεις στα γράμματα, τις επιστήμες, στις καλές τέχνες και στην όλη ανθρώπινη παιδεία.